

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Природничий факультет
Міністерство науки і вищої освіти Республіки Польща
Поморська академія у Слупську
Інститут біології та охорони довкілля

Перша міжнародна конференція молодих учених
«ХАРКІВСЬКИЙ ПРИРОДНИЧИЙ ФОРУМ»

Харків, 19-20 квітня 2018 року

Кормовыми растениями служат также боярышник, малина, ежевика, крушина, бересклет, черемуха, шиповник и др. Редко поедают ягоды снежноягодника и бирючины (зеленушка, черный дрозд), семена аморфы (чиж).

Городские птицы несомненно полезны для человека, в первую очередь – насекомоядные воробьиные. Они играют в городе особую роль, так как применение химических средств борьбы с вредителями насаждений нежелательно из-за негативных последствий для здоровья человека. Разнообразие видового состава и высокая плотность населения насекомоядных птиц в городе – залог благополучного существования зеленых насаждений. Красивое пение, звонкое щебетание птиц оживляет и наполняет жизнью парки и скверы, разнообразят их облик. Нельзя забывать, что для городских жителей, не имеющих возможности часто выезжать «на природу», птицы оказываются почти единственным живым объектом, способным удовлетворить эстетические и познавательные потребности, что способствует природоохранному воспитанию. Утилизировав пищевые отходы и семена сорных растений, птицы выполняют важную санитарную роль, содействуют устойчивости урбоэкосистем, являются биоиндикаторами состояния городской среды. Отрицательное значение птиц в городе также значительно. Это загрязнение пометом зданий, памятников архитектуры, столкновения с автомобильным транспортом, загрязнение зерна на элеваторах, устройство гнезд на линиях электропередач (что приводит к замыканию), вред огородам и садам (особенно черешневым, виноградникам, повреждение оросительных систем на полях и огородах с капельным орошением). Птицы активно участвуют в процессе зоохории, что ведет к засорению огородов и садов нежелательными видами растений (дикий виноград, шелковица, шиповник, черная бузина и др.). На местах массовых многотысячных ночевок и дневков птицы загрязняют пометом здания, территорию улиц, площадей, парков. Оглушительные крики грачей и ворон также не желательны в городе в вечерние и ночные часы. В последние годы существенно выросло медицинское значение птиц как носителей информации. У птиц обнаружены гриппоподобные вирусы, они участвуют в распространении гриппозных инфекций. Среди городских голубей часто встречаются болеющие орнитозом особи, поэтому в районах города, где много голубей, есть случаи заболеваний орнитозом среди горожан. Численность нежелательных птиц города (сизый голубь, серая ворона) необходимо регулировать. Одним из способов может быть отлов специальными ловушками, а также применение транквилизаторов, хищных птиц и др. (Ильичев, 2012). Важным мероприятием по сокращению численности голубей в городе является обеспечение недоступности чердаков и пригодных для гнездования ниш в жилых и промышленных зданиях и складах. Мероприятия по ограничению численности можно сочетать с отпугиванием (например, от источников корма или от мест, нежелательных для ночевки), применяя новейшие достижения в области акустических и оптических репеллентов.

Бугасова О.Г., Маркіна Т.Ю.

КОМПЛЕКС ЧЛЕНИСТОНОГИХ-ФІЛОФАГІВ ЛИПИ У ПАРКАХ м. ХАРКІВ

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Липа широко використовується у міському озелененні та лісовому господарстві. В Україні зростає 23 види лип (Совакова 2012). В умовах м. Харкова частіше, це липа серцелиста або дрібнолиста *Tilia cordata* Mill. Деревя довговічні, відносно стійкі та мають високу декоративність (Попович 2001). Комплекс філофагів липи представлений комахами та кліщами. Вони можуть негативно вплинути на стан дерев та загальний вигляд крон (Масальський 2005, Мікуліна 2001). Визначення видового складу комплексу, екологічних особливостей окремих видів, а також визначення дефектів листя які ці види можуть заподіяти є важливим для розуміння особливостей формування таких комплексів.

Мета досліджень – уточнити видовий склад філофагів липи та особливості їх поширення у межах міста. Відповідно до мети, роботу здійснювали за такими напрямками: визначити видовий склад комплексу філофагів липи; виявити основні типи дефектів листя липи, їх трапляння та частку.

Дослідження проводили протягом травня – жовтня 2017 р. в умовах харківського лісопарку, ЦПКіВ ім. М. Горького, Саржиного Яру, та аналіз окремих дерев на прибудинкових територіях. Польові дослідження проведено за загальноприйнятими ентомологічними та екологічними методиками (Андреева 2002, Дунаев 1997, Козлов 2014). Лабораторну частину роботи виконували на кафедрі зоології ХНПУ ім. Г.С.Сковороди.

У результаті ентомологічного аналізу модельних дерев липи та пошкоджень листя було виявлено 13 видів комах та кліщів, яких можна віднести до групи філофагів, вони належать до 10 родів із 8 родин, 4 рядів які відносяться до 2 класів.

Переважає кількість виявлених видів є масовими або звичайними для району дослідження: липові кліщі (*Eriophyes leiosoma* Nalepa., *Eriophyes tiliae* Pgst.), липова попелиця (*Eucallipterus (Callipterus) tiliae* L.), п'ядуни (*Eranis defoliaria* L., *Operophtera brumata* L.), листовійки (*Pandemis cerasana* Hb., *Archips rosana* L. A. *crataegana* Hb.) та липова мінуюча міль-строкатка (*Phyllonorycter issikii* Kumata). Молі родів *Bucculatrix*, *Stigmella*, кривовуса вербова листовійка (*Pandemis heparana* Den. u. Schiff.) траплялися зрідка, а гали галоутворюючої липової мухи (*Didymomyia tiliacea* Br.) за весь час спостережень нами були відмічені усього на декількох листових пластинках.

За харчовою спеціалізацією визначені види можна поділити на три основні групи: монофаги 6 видів, олігофаги 4 види, поліфаги 3 види.

При аналізі дефектів листя, які утворилися у наслідок живлення чи розвитку визначених видів філофагів, були виділені чотири основні типи: грубе об'їдання або погризи, скелетування, міни, гали.

Поширення визначених видів було нерівномірним, а в деяких випадках епізодичним, в залежності від району спостереження. Так, всі визначені нами типи дефектів листя липи відмічені на кожному обліковому майданчику, але частка трапляння була різною. Кожне обстежене дерево липи у лісопарку мало ознаки об'їдання листя, а кожне обстежене дерево у Саржиному яру та Парку ім. М.Горького мало листя з галами. Трапляння дерев зі скелетованим листям, в не залежності від точки обліку, коливалося у межах 15 – 30 %.

Окрім визначення трапляння дефектів листя липи, також визначили частку кожного з них у районах дослідження. Загальна тенденція, щодо відносного розподілу типів дефектів листя в залежності від облікових майданчиків наступна – листя лип лісопарку переважно мали - об'їдання та міни, а листя поодиноких дерев та дерев на прибудинкових територіях, у ЦПКіВ ім. М.Горького і Саржиному яру – гали та деформації листової пластинки, внаслідок живлення попелиці.

Можемо припустити, що основною причиною такої різниці були мікрокліматичні умови лісопарку та на вулицях міста, не можна відкидати вплив рівня загазованості повітря, але для більш конкретних висновків необхідні більш детальні дослідження.

Одержані дані мають теоретичне та практичне значення для моніторингу видів філофагів липи не тільки за їх наявністю, але і за дефектами листя які вони спричиняють.

Досужа Т.О., Маркіна Т.Ю.

ДЕЯКІ БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ШКІДЛИВІСТЬ ЗАХІДНОГО ТРАВНЕВОГО ХРУЩА НА СУНИЦІ

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Західний травневий хрущ (*Melolontha melolontha* Linnaeus, 1758), один з особливо небезпечних шкідників лісових, ягідних, садових насаджень, а також багатьох польових культур (Верещагин 2003, Яновський, 2000). Вид поширений у насадженнях Лісостепу,